

УДК 376.36:81.371: 316.772.2

УДК 376.3:616.89

К.О. Зелінська-Любченко
Email: kartinka-muza@ukr.net

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ОНТО- ТА ДИЗОНТОГЕНЕЗУ

Відомості про автора: Зелінська-Любченко Катерина Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри логопедії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, м. Суми, Україна, Email: kartinka-muza@ukr.net

Contact: Zelinska-Lubchenko Ekaterina Aleksandrovna, candidate of pedagogical Sciences, senior lecturer of the Department of correction Sumy state pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy, Ukraine, E-mail: kartinka-muza@ukr.net

Зелінська-Любченко К.О. Розвиток мовленнєвої діяльності дошкільників в умовах онто- та дизонтогенезу. У статті висвітлено проблему мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями мовлення, що набула пріоритетного значення на сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки. Це пов'язано зі збільшенням кількості дітей із вадами мовленнєвого розвитку, що можуть призвести до виникнення труднощів під час засвоєння навчального матеріалу та порушень особистісної сфери дитини в цілому.

У ході викладу матеріалів статті зазначено, що проблема мовленнєвої діяльності вивчається сьогодні в науці в кількох аспектах: нейролінгвістичному, психофізіологічному, онтолінгвістичному, психологічному, педагогічному та психолінгвістично-діяльнісному аспекті.

Під час викладу матеріалу статті наголошується, що у розвитку мовлення дитини дошкільного віку виокремлюють домовленнєвий та мовленнєвий періоди. Домовленнєвий період характеризується розвитком зорового та слухового сприймання, формуванням перших предметної та ігрової діяльності, появою гуління та лепету, можливістю наслідувати звуки мовлення оточуючих, розвитком перших шляхів довербального спілкування дитини з навколишнім світом.

У мовленнєвий період спостерігається збільшення активного словника дитини, відзначається поява перших простих речень, поступове засвоєння мовленнєвих норм і правил, оволодіння граматичною будовою мовлення, формування умінь правильно вживати

відмінки та дієслівні форми. У цей період звуковимова більшості дітей набуває нормативності.

У статті зазначено, що володіння мовленням в дітей дошкільного віку в умовах дизонтогенезу відбувається повільно та своєрідно. На кожному кроці розвитку вони випробовують свої певні труднощі в засвоєнні тих чи інших одиниць мовлення. Порушення етапу домовленнєвого розвитку носять зазвичай малоспецифічний характер. У процесі переходу від домовленнєвого до мовленнєвого етапу розвитку, дитина опановує формами звукової комунікації. Проте на ранніх етапах розвитку граматичної будови простежується грубий аграматизм, а на більш пізніх, обмежена кількість граматичних форм.

У тексті статті наголошено, що результати аналізу наукових літературних джерел з даної проблеми доводять необхідність подальших досліджень особливостей мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку в нормі та патології, які дозволять побудувати ефективну систему логопедичної корекції.

Ключові слова: онтогенез, дизонтогенез, розвиток, мовленнєва діяльність, дошкільники.

Зелинская-Любченко К.А. Развитие речевой деятельности дошкольников в условиях онто- и дизонтогенеза. В статье освещена проблема речевой деятельности детей с нарушениями речи, которая приобрела приоритетное значение на современном этапе развития коррекционной педагогики. Это связано с увеличением количества детей с недостатками речевого развития, которые могут привести к возникновению трудностей в ходе усвоения учебного материала и нарушений личностной сферы ребенка в целом.

В ходе изложения материалов статьи указано, что проблема речевой деятельности изучается сегодня в науке в нескольких аспектах: нейролингвистическом, психофизиологическом, онтолингвистическом, психологическом, педагогическом и психолингвистически-деятельностном.

В ходе изложения материала статьи отмечается, что в развитии речи ребенка дошкольного возраста выделяют доречевой и речевой периоды. Доречевой период характеризуется развитием зрительного и слухового восприятия, формированием первых предметной и игровой деятельностей, появлением гуления и лепета, возможностью подражать звукам речи окружающих, развития первых попыток довербального общения ребенка с окружающим миром.

В речевой период наблюдается увеличение активного словаря ребенка, отмечается появление первых простых предложений, постепенное усвоение речевых норм и правил, овладение грамматическим строем речи, формирование умений правильно употреблять падежи и глагольные формы.

В этот период звукопроизношение большинства детей становится нормативным.

В статье указано, что владение речью у детей дошкольного возраста в условиях дизонтогенеза происходит медленно и своеобразно. На каждом шагу развития они испытывают свои определенные трудности в усвоении тех или иных единиц речи. Нарушение этапа доречевого развития носят обычно малоспецифический характер. В процессе перехода от доречевого к речевому этапу развития, ребенок овладевает формами звуковой коммуникации. Однако на ранних этапах развития грамматического строя прослеживается грубый аграмматизм, а на более поздних, ограниченное количество грамматических форм.

В тексте статьи отмечается, что результаты анализа научных литературных источников по данной проблеме доказывают необходимость дальнейших исследований особенностей речевого развития детей дошкольного возраста в норме и патологии, которые позволят построить эффективную систему логопедической коррекции.

Ключевые слова: онтогенез, дизонтогенез, развитие, речевая деятельность, дошкольники.

Zielinska-Lyubchenko K.O. The development of speech activity in preschool children in the conditions of onto- and dysontogenesis. The article highlights the problem of speech activity of children with speech disorders that has given a high priority at the present stage of development of correctional pedagogy. This is due to the increase of the number of children with problems in speech development, which can lead to difficulties during the learning and violations of the personal sphere of the child as a whole.

During the presentation of the article it is indicated that the problem of speech activity is examined today in science in several aspects: neuro-linguistic, psycho-physiological, ontolingua, psychological, pedagogical and psycholinguistics-activity aspect.

During the presentation of the article it is noted that in the development of speech in preschool children there are distinguish before speech and speech periods. Before speech period is characterized by the development of visual and auditory perception, the formation of the first subject and game activity the appearance of the goo and babble, the ability to imitate speech sounds of others, the first development of ways of child's preverbal communication with the surrounding world.

In the speech period there is an increase in the child's active vocabulary, the appearance of the first simple sentences, the gradual assimilation of speech standards and rules, the mastery of speech grammatical structure, formation of skills to properly use cases and verb forms. During this period, problems with the most children's' pronunciation becomes the norm.

It is stated in the article that the possession of speech in the preschool age children in the conditions of the dysontogenesis is slow and peculiar. At each step of development, they have difficulties in the assimilation of those or other units of speech. Violation of before speech d stage of development is usually less specific character. In the transition from before speech to the speech stage of development, the child masters the forms of audio communication. However, in the early stages of the development of grammatical structure can be traced rough agrammatism, and later on, a limited number of grammatical forms.

In the text it is noted that the results of the analysis of scientific literature on this issue proves the necessity of further studies of the peculiarities of speech development of preschool age children in norm and pathology, which will allow you to build an effective system of logopedic correction.

Key words: ontogeny, disontogeny, development, speech activity, preschoolers.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки проблема мовленнєвої діяльності в дітей із порушеннями мовлення набула пріоритетного значення. Вирішення даної проблеми пов'язано зі здійсненням індивідуального, диференційованого та поетапного корекційно-логопедичного впливу; з удосконаленням методичних систем, які повинні орієнтуватися на неоднорідність контингенту дітей із мовленнєвими порушеннями та провідні тенденції оновлення змісту освіти.

Також слід наголосити на тому, що з кожним роком кількість дітей із мовленнєвими порушеннями значно збільшується. За даними офіційної статистики відбувається неухильне збільшення кількості дітей із вадами мовленнєвого розвитку, що можуть призвести до виникнення труднощів під час засвоєння навчального матеріалу та порушень особистісної сфери дитини в цілому. Саме тому проблема розвитку мовленнєвої діяльності у дошкільників в умовах онто- та дизонтогенезу має сьогодні пріоритетне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку мовлення в процесі онтогенезу та дизонтогенезу висвітлено в дослідженнях лінгвістів (О. Гвоздев, В. Звегинцев, О. Кубрякова, Ф. де Соссюр, О. Шахнарович, Л. Щерба та ін.), психолінгвістів (Т. Ахутіна, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтьєв та ін.), педагогів (О. Вінарська, Г. Жаренкова, В. Ковшиков, С. Конопляста, А. Маркова, Н. Савінова, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.), лінгводидактів (А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Луцан та ін.).

У дослідженнях В. Воробйової, Б. Гріншпуна, Г. Жаренкової, Н. Жукової, Л. Єфіменкової, Р. Левіної, О. Мастюкової, С. Миронової,

Н. Нікашиної, В. Орфінської, Н. Серебрякової, Л. Спірової, Є. Соботович, В. Тарасун, Т. Філічевої, Г. Чиркіної, С. Шаховської, М. Шеремет та ін. висвітлено етіологію та характерні відхилення у формуванні кожної зі сторін мовленнєвої системи за порушеного мовленнєвого розвитку, а також особливості розвитку імпресивного й експресивного мовлення.

Дослідження психолого-педагогічних особливостей дітей із порушеннями мовлення, проведені вітчизняними й зарубіжними науковцями Л. Бартеневою, В. Бондарем, Р. Боскіс, Г. Каше, С. Коноплястою, Р. Левіною, В. Лубовським, Н. Пахомовою, Н. Савіною, Т. Сак, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенком, Т. Філічевою, Г. Чиркіною, М. Шевченко, М. Шеремет, свідчать, що у таких дітей наявні специфічні особливості загального психічного й мовленнєвого розвитку.

Проте, незважаючи на численні дослідження науковців, проблема розвитку мовленнєвої діяльності у дошкільників в умовах онто- та дизонтогенезу й на сьогодні залишається актуальною.

Мета статті – висвітлити особливості мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку в умовах онто- та дизонтогенезу на основі аналізу наукових літературних джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз останніх досліджень, присвячених розвитку мовлення дітей дошкільного віку, засвідчує, що ця проблема вивчається сьогодні в науці в кількох аспектах: нейролінгвістичному, психофізіологічному, онтолінгвістичному, психологічному, педагогічному та психолінгвістично-діяльнісному аспекті.

Різні наукові галузі представляють власне бачення мовленнєвої діяльності, що доводить існування певної варіативності у змісті самого поняття.

Так, філософське розуміння мовленнєвої діяльності пов'язується зі спілкуванням людини, її активністю, творчим перетворенням середовища, інтеграцією в соціум (М. Бахтін, А. Брудний, А. Коршунова, Е. Маркарян, Ф. Михайлова, Б. Шорохова, М. Ярошевський та ін.).

Клінічні погляди на мовленнєву діяльність пов'язані із функціями голосо- та мовлення утворення, що тісно пов'язані з дихальною функцією, а периферичні органи мовлення є водночас дихальними (М. Богомільський, Л. Нейман, М. Федюкович та ін.).

Розглядаючи педагогічну теорію мовленнєвої діяльності А. Ксенофонтова звертає увагу на те, що вона пов'язана з проблемами розвитку мовлення та мовленнєвої культури спілкування, які вирішуються на основі принципу об'єктивно існуючого зв'язку між мовленням і пізнавальними процесами (В. Голубков, Д. Кримська, З. Зайцева, Н. Сергєєва). Загальні характеристики мовлення, тенденції

мовленнєвого розвитку, виявляються факторами процесу навчання, які визначають переваги та недоліки мовлення (М. Баранов, І. Синиця та ін.).

Психологічне тлумачення представляє визначення мовленнєвої діяльності як і будь-якої іншої, котра характеризується предметним мотивом, цілеспрямованістю, евристичним характером (орієнтування, планування, реалізація плану, контроль) (Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін.).

Мовознавчий аспект мовленнєвої діяльності переконливо доводить існування мовної та мовленнєвої діяльності у їх тісному взаємозв'язку (Д. Баранник, І. Білодід, В. Гумбольдт, Ф. де Соссюр, О. Шахнарович, Л. Щерба, Н. Юр'єва та ін.).

На думку психолінгвістів (О. Леонтьєв), мовленнєва діяльність – певна абстракція, що не співвідноситься з іншими видами діяльності й обслуговує всі види діяльності, входячи у склад актів трудової, ігрової та пізнавальної діяльності у формі окремих мовленнєвих дій.

У ході співставлення процесів оволодіння дитиною мовленнєвими засобами різних мов, учені (О. Леонтьєв, Д. Слобін, Т. Ушакова, О. Шахнарович) сформулювали основні положення, які на сучасному етапі розвитку науки розглядаються як найважливіші досягнення в галузі досліджень онтогенезу мовлення.

Онтогенез мовлення довгий час трактувався, «як такий, що має суто тимчасовий, перехідний характер, як прояв незрілості, недосконалості маленької істоти» (О. Запорожець) [3, с. 262].

Результати досліджень учених дозволили стверджувати, що процес онтогенезу мовлення виступає у різноманітних формах та проявах і є складним та різноплановим феноменом. Спираючись на результати вивчення індивідуальних відмінностей мовленнєвого розвитку, вчені (Поль Емар, О. Леонтьєв) висловили припущення, що кожна дитина йде своїм особистим шляхом у ході вивчення рідної мови. Індивідуальні відмінності спричинені об'єктивними факторами (С. Цейтлін, Nelson): біологічними, когнітивними та фактором мовленнєвого середовища.

З позицій женевської психолінгвістичної школи мовленнєвий розвиток дитини залежить від її сенсомоторного розвитку. Оволодіння мовою в дитинстві представляється як процес, обумовлений, перш за все, когнітивними структурами. У роботах Ж. Піаже дословесний період онтогенезу полягає у формуванні когнітивних структур (первинні узагальнення, сенсомоторні схеми) та закладанні передумов до засвоєння дитиною мови (сприймання мовлення, потреба у спілкуванні, система дословесних (невербальних) засобів спілкування, розвиток артикуляційного апарату та фонематичного слуху) [6, с. 325-336].

У розвитку мовлення дитини дошкільного віку велике значення має домовленнєвий період, який триває від народження до кінця 1-го

року життя. У цей період розвивається зорове і слухове сприймання, формуються перші предметна й ігрова діяльність, з'являються гуління, лепет, можливість наслідування звуків мовлення, розвиваються перші шляхи невербального спілкування дитини з оточуючими.

Домовленнєвий період у здорової дитини умовно можна поділити на кілька етапів. I етап – охоплює перші 2 місяці життя. У цей час удосконалюються і закріплюються біологічні та адаптаційні механізми (функції дихання, смоктання); з'являються перші емоційні реакції, що мають пристосувальне значення для організму; до кінця I етапу крик дитини починає набувати інтонаційну виразність.

II етап домовленнєвого розвитку (2,5-3 міс) характеризується появою початкового гуління у відповідь на позитивні емоційні подразники. Разом із гулінням з'являється перший сміх. Звуки гуління різноманітні, переважають поєднання гортанних і голосних звуків («гу, ге, ха» тощо). Вимова протяжних звуків гуління вимагає від дитини тривалого м'язового скорочення. Вони вимовляються на видиху, тому в цей період відбувається своєрідне тренування мовленнєвого дихання.

III етап домовленнєвого розвитку – період «істинного» гуління. За нормального розвитку цей період дитина проходить у віці 3,5-4 міс. Особливістю істинного гуління є те, що воно не супроводжується загальними дифузними рухами дитини і не є складовою частиною комплексу поживлення. Навпаки, в період істинного гуління загальні рухи дитини дещо загальмовуються, дитина ніби зосереджується на новому для неї відчутті. У цей період утворюються перші умовні зв'язки між слуховими і артикуляційними образами вимовних звуків. У період істинного гуління звуки стають тривалими, співучими і більш різноманітними. З'являються губні звуки і поєднання голосних із губними. У цей період інтенсивно розвивається сенсорне сприймання, яке починає набувати активного пізнавального характеру.

IV етап домовленнєвого розвитку – це період лепету. Вже у віці 5-7 міс, коли здорова дитина шляхом самонаслідування вимовляє поєднання голосних із губними приголосними у вигляді ланцюжків звуків, відбувається перехід гуління до лепету. У період лепету поряд із самонаслідуванням наслідування звукам дорослого стає більш чітким [1].

До кінця домовленнєвого періоду невербальні форми спілкування дитини з оточуючими ускладнюються. Спілкування здійснюється за допомогою обох рук, стає більш диференційованим, характеризується поєднанням міміки та звуків. З'являються різноманітні за інтонацією лепетні слова [8, с. 4].

У віці дев'яти-десяти місяців відбувається якісний стрибок у мовленнєвому розвитку дитини. З'являються перші «нормативні» слова, які співвідносяться з предметом. Коло артикуляцій протягом двох-трьох місяців не розширюється, не простежується співвіднесення звуків із новими предметами або явищами. У віці 10-12 місяців дитина вживає всі

іменники, які є практично єдиною частиною мови, у називному відмінку однини. Спроби пов'язати два слова у фразу проявляються пізніше (приблизно у півтора роки). Потім з'являється наказова форма дієслів.

«Призупинення» фонетичного розвитку в цей період мовленнєвого онтогенезу (на термін у 3-4 місяці) О. Леонт'єв пов'язує зі значним збільшенням кількості слів в активному словнику. Особливо важливим є поява перших узагальнень. У мовленні дитини з'являється мовленнєвий знак. Слово починає виступати як структурна одиниця мови та мовлення. Відтепер мовлення дитини стає словесним [5, с. 177].

Після 1,5 років спостерігається збільшення активного словника дітей, відзначається поява перших речень. На цьому етапі відзначається поступове засвоєння дітьми граматичних категорій. У цей період виділяється «підетап фізіологічного аграматизму», який характеризується використанням дитиною речень без відповідного граматичного оформлення в ньому слів та словосполучень. Учені (О. Гвоздєв, О. Леонт'єв) констатують, що за нормального мовленнєвого розвитку цей період триває від декількох місяців до півроку.

На думку М. Красногорського, другий рік життя дитини характеризується активним розвитком словника, оволодінням граматичною будовою мовлення. Трирічна дитина вміє правильно вживати відмінки та дієслівні форми, що складають матеріальну основу дитячого мислення. У ході четвертого року життя збагачується діалогічне мовлення, збільшується словник, удосконалюється граматична будова [4, с. 480]. Звуковимова у більшості дітей старшого дошкільного віку (6-7 років) набуває нормативності, проте, у мовленні є заміни та спотворення шиплячих звуків та звуку [р].

Мовленнєвий розвиток триває протягом усього розвитку дитини. У наукових дослідженнях В. Бельтюкова представлено явище саморозвитку фонемної системи. На думку вченого, простежується існування чотирьох фонемних «гнізд»: нейтральні голосні, губні, передньоязикові, задньоязикові артикуляції. Ці фонемні гнізда розвиваються своєрідно, незалежно від мовлення оточуючих. Послідовність появи фонем у дитячих вокалізаціях, на думку автора, розбігається з розвитком слухового сприймання звуків.

Виокремивши принципи, за якими відбувається подальший розвиток звукової системи дитячого мовлення, В. Бельтюков описав два напрямки розвитку в кожному з вихідних «гнізд»: «вертикальний» і «горизонтальний». На вертикальному простежується чітка наступність появи звуків, які виникають у дитини в певному порядку: «наступні звуки ніби «витягаються» з попередніх; попередні деякий час виступають замісниками наступних». Горизонтальний шлях розвитку заснований на акустичних впливах, протиставленні звучань. Як наслідок, відбувається «розщеплення» вихідної фонемі, яка спочатку представляла собою

начебто «сплав» для форм, що виникають. Розщеплення «материнських» фонем здійснюється за дихотомічним принципом [1, с. 55].

Оволодіння мовленням в дітей дошкільного віку в умовах дизонтогенезу відбувається сповільнено та своєрідно. На кожному кроці розвитку вони випробовують свої певні труднощі в засвоєнні тих чи інших одиниць мовлення. При всьому цьому один і цей же рівень мовленнєвого розвитку може мати місце у дітей різного віку та при різних діагнозах, а одні й ті ж некоректні форми слів і типові словосполучення зустрічаються й при алалії, й при затримці мовленнєвого розвитку, й при дизартрії.

Вчені (В. Бельтюков, О. Грибова, Т. Ушакова та ін.) констатують, що в процесі дизонтогенезу порушується дихотомічний розвиток або в межах окремої системи (фонематичної, фонетичної, граматичної), або системи мови в цілому. За патології мовленнєвого розвитку порушується формування вертикальної або горизонтальної ієрархій.

Проблему дизонтогенезу мовленнєвої діяльності у дітей із порушеннями мовлення досліджували О. Вінарська, Н. Жукова, Л. Журба, Д. Ісаєв, О. Корнєв, С. Конопляста, Л. Мастюкова, Н. Савінова, Є. Собонович, В. Тарасун, Т. Філічева, М. Шеремет та ін.

Як зазначають О. Вінарська, Л. Журба та Л. Мастюкова, порушення етапу домовленнєвого розвитку носять зазвичай малоспецифічний характер: вони спостерігаються як у дітей із ураженням мовленнєвих механізмів, так і в дітей із психічним недорозвитком або дитячим церебральним паралічем. Автори наголошують, що даний тип вокалізацій підлягає впливу емоційних відносин в системі «мати-дитина».

У процесі переходу від домовленнєвого до мовленнєвого етапу розвитку, дитина опановує формами звукової комунікації.

Н. Жукова зазначає, що на ранніх етапах розвитку граматичної будови грубий аграматизм є результатом нерозчленованого сприймання мовлення оточуючих, а на більш пізніх, появи обмеженої кількості граматичних форм у зв'язку із зазначеними ситуаціями [2].

Виокремлюють різні ступені недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку: повна відсутність загальноживаного мовлення; її часткова сформованість – незначний словниковий запас, аграматичні словосполучення; розгорнуте мовлення з елементами недорозвинення (у словнику, граматичній будові, зв'язному мовленні та звуковимові). За нерізко вираженого недорозвинення відзначається лексико-граматична та фонетико-фонематична несформованість мовлення.

В. Воробйова, С. Шаховська та інші у своїх дослідженнях доводять, що для дітей із ЗНМ є характерною недиференційована вимова звуків, заміна звуків більш простими за артикуляцією, самотійне зв'язне контекстне мовлення є недосконалим за своєю

структурно-семантичною організацією. У них недостатньо розвинене вміння зв'язно і послідовно викладати свої думки. Вони володіють набором слів і синтаксичних конструкцій в обмеженому обсязі та спрощеному вигляді, відчують значні труднощі в програмуванні висловлювання, в синтезуванні окремих елементів в структурне ціле та в доборі матеріалу для тієї чи іншої мети. У дітей з'являються тривалі паузи, пропуски окремих смислових ланок. Структура складних слів часто спрощена, скорочена, наявні пропуски складів.

На думку Н. Жукової, ознакою мовленнєвого дизонтогенезу виступає морфологічно нерозчленоване використання слів. Слова, поєднані в речення, не мають граматичного зв'язку між собою, використовуються дитиною в будь-якій одній формі. Цей недосконалий процес може тривати протягом багатьох років життя дитини [2].

Темп розвитку лексичної та граматичної системи мовлення у значній мірі залежить від темпу пізнання дітьми оточуючого середовища. Спочатку дитина осмислює наявність відношень між предметами в об'єктивному світі, потім намагається за допомогою вже відомих їй мовленнєвих форм виразити нове значення, поступово перетворюючи їх за допомогою відомих їй лінгвістичних механізмів і операцій конструювання (на підсвідомому рівні). Як наслідок, вихідна граматична форма починає розгалужуватися. Потім граматичні засоби вибудовуються у деревоподібну ієрархічну структуру, в якій конструкції пов'язані вертикально і зростають відповідно до зростання структурних вимовних складнощів, у той же час протиставляючись по горизонталі за акустичними ознаками й значенню [7, с.164–169].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Спираючись на дослідження проблеми розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників в умовах онто- та дизонтогенезу та відомості про неухильне збільшення кількості дітей із мовленнєвими порушеннями, вважаємо за доцільне продовжувати наукові розвідки з означеної проблеми, з метою побудови ефективної системи логопедичної корекції з урахуванням мовленнєвого порушення, а також вікових та індивідуальних особливостей дитини.

Список використаних джерел

1. **Бельтюков В. И.** О закономерностях развития речевой функции в онтогенезе / В. И. Бельтюков // Вопросы психологии. – 1984. – № 5. – С. 141–146.
2. **Жукова Н. С.** Отклонения в развитии детской речи. (Учеб. пособие для студентов дефектологических фак. высших пед. учеб. заведений и логопедов) / Н. С. Жукова. – М.: УНПЦ “Энергомаш”, 1994. – 128 с.
3. **Запорожец А. В.** Значение ранних периодов детства для формирования детской личности / А. В. Запорожец, Л. А. Венгер // Принцип развития в психологии. – М.: Наука, 1978. – с. 243–268.
4. **Красногорский Н. И.** К физиологии

становления детской речи. / Н. И. Красногорский // Журнал высшей нервной деятельности. – 1952. – Т. II. – Вып. 4. – С. 479–486. 5. **Леонтьев А. А.** Общение как объект психологического исследования / А. А. Леонтьев / Методологические проблемы социальной психологии. – М. : Наука, 1975. – 294 с. 6. **Пиаже Ж.** Генетический аспект языка и мышления / Ж. Пиаже // Психолингвистика: Сб. статей, сост. А. М. Шахнарович. – М. : Прогресс, 1984. – С. 325–336. 7. **Савінова Н. В.** Особливості формування граматичної будови мовлення у дітей у нормі та при патології мовленнєвого розвитку: психолінгвістичний аспект / Н. В. Савінова // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Випуск 16. Зб. наук. праць.– К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С.164–169. 8. **Фишман М. Н.** Мозговые механизмы, обуславливающие отклонения в речевом развитии у детей / М. Н. Фишман // Дефектология – 2001. – № 3. – С. 3–9.

Referenses

1. **Bel'tjukov V. I.** O zakonomernostjakh razvitija rechevoj funkcii v ontogeneze / V. I. Bel'tjukov // Voprosy psihologii. – 1984. – № 5. – С. 141–146. 2. **Zhukova N. S.** Otklonenija v razvitii detskoj rechi. (Uчеб. posobie dlja studentov defektologicheskikh fak. vysshih ped. ucheb. zavedenij i logopedov) / N. S. Zhukova. – М. : UNPC “Jenergomash”, 1994. – 128 s. 3. **Zaporozhec A. V.** Znachenie rannih periodov detstva dlja formirovanija detskoj lichnosti / A.V. Zaporozhec, L. A. Venger // Princip razvitija v psihologii. – М. : Nauka, 1978. – s. 243-268. 4. **Krasnogorskij N. I.** K fiziologii stanovlenija detskoj rechi. / N. I. Krasnogorskij // Zhurnal vysshej nervnoj dejatel'nosti. – 1952. – Т. II. – Вып. 4. – С. 479–486. 5. **Leont'ev A. A.** Obshhenie kak ob#ekt psihologicheskogo issledovanija / A. A. Leont'ev / Metodologicheskie problemy social'noj psihologii. – М. : Nauka, 1975. – 294 s. 6. **Piazhe Zh.** Geneticheskij aspekt jazyka i myshlenija / Zh. Piazhe // Psiholingvistika: Sb. statej, sost. A. M. Shahnarovich. – М. : Progress, 1984. – С. 325–336. 7. **Savinova N.V.** Osoblivosti formuvannja gramatichnoї budovi movlennja u ditej u normi ta pri patologії movlenneвого розвитку: psiholingvistичnij aspekt / N. V. Savinova // Naukovij chasopis nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova. Serija 19. Korekciјna pedagogika ta psihologija. Vipusk 16. Zb. nauk. prac'.– K. : NPU im. M. P. Dragomanova, 2010. – S.164–169. 8. **Fishman M. N.** Mozgovye mehanizmy, obuslavivajushhie otklonenija v rechevom razvitii u detej / M. N. Fishman // Defektologija – 2001. – № 3. – S. 3–9.

Received 20.01.2016

Reviewed 26.02.2016

Accepted 27.03.2016